

RIVOJLANAYOTGAN DAVLATLARDA MEHNAT XAVFSIZLIGI MUAMMOLARI VA YECHIMLARI

Farg'ona viloyati Qoshtepa tumani
Yashil texnikumi maxsus fan o'qituvchisi
Ergasheva Sevaraxon

Annotatsiya. Mazkur tezisdagi rivojlanayotgan davlatlarda mehnat xavfsizligi sohasida uchrayotgan asosiy muammolar hamda ularni bartaraf etish yo'llari tahlil qilingan. Ish joylarida xavfsizlik talablariga rioya qilinmasligi, texnik jihozlarning eskirganligi va xodimlarning yetarli bilimga ega emasligi baxtsiz hodisalar sonining ortishiga sabab bo'lmoqda. Ushbu mavzu bugungi kunda mehnat unumdorligini oshirish va xodimlar salomatligini muhofaza qilish nuqtai nazaridan dolzarb hisoblanadi.

Kalit so'zlar: mehnat xavfsizligi, mehnat muhofazasi, kasbiy xavf, baxtsiz hodisa, xavfsizlik madaniyati, xalqaro standartlar.

Kirish

Jahon miqyosida mehnat xavfsizligini ta'minlash iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, rivojlanayotgan davlatlarda sanoatlashtirish jarayonlarining jadallashuvi, ishlab chiqarish korxonalarining ko'payishi hamda yangi texnologiyalarning joriy etilishi mehnat xavfsizligi masalalariga alohida e'tibor qaratishni talab etadi. Mehnat sharoitlarining yetarli darajada xavfsiz tashkil etilmaganligi xodimlarning sog'lig'iga zarar yetkazishi, ishlab chiqarish samaradorligini pasaytirishi va iqtisodiy yo'qotishlarga olib kelishi mumkin.

Asosiy qism

Rivojlanayotgan davlatlarda mehnat xavfsizligini ta'minlash bugungi kunda dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Sanoat, qurilish, transport, qishloq xo'jaligi va xizmat ko'rsatish sohalarida mehnat qilayotgan millionlab xodimlar turli xavf omillari ta'sirida faoliyat yuritmoqda. Iqtisodiy rivojlanishga erishish maqsadida ishlab chiqarish hajmining ortishi ko'pincha xavfsizlik talablariga yetarli darajada e'tibor qaratilmasligiga sabab bo'lmoqda. Natijada ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar, kasbiy kasalliklar va mehnat jarayonida yuzaga keladigan jarohatlanish holatlari ko'paymoqda.

Rivojlanayotgan davlatlarda uchraydigan asosiy muammolardan biri korxonalardagi texnik jihozlarning eskirganligidir. Ko'plab ishlab chiqarish korxonalarida zamonaviy xavfsizlik tizimlari bilan jihozlanmagan uskunalardan

foydalaniladi. Bunday holat xodimlarning mexanik jarohatlar olishi, elektr toki urishi, yong'in va portlash kabi favqulodda vaziyatlarning yuzaga kelish ehtimolini oshiradi. Ayniqsa, kichik va o'rta biznes korxonalarida moliyaviy imkoniyatlarning cheklanganligi sababli texnik vositalarni yangilash jarayoni sust kechadi.

Yana bir muhim muammo xodimlarning mehnat muhofazasi bo'yicha bilim va ko'nikmalarining yetarli emasligidir. Ayrim korxonalarda ishga qabul qilingan xodimlar xavfsizlik texnikasi bo'yicha boshlang'ich yo'riqnomadan o'tkazilsa-da, muntazam ravishda qayta tayyorlash va malaka oshirish ishlari olib borilmaydi. Natijada xodimlar ish jarayonida xavf omillarini to'liq anglamaydi va xavfsizlik qoidalariga amal qilmaydi. Bu esa baxtsiz hodisalarning asosiy sabablaridan biri hisoblanadi.

Mehnat xavfsizligi madaniyatining yetarli darajada shakllanmaganligi ham muhim muammolardan biridir. Ayrim hollarda ish beruvchilar ishlab chiqarish samaradorligini oshirishni xavfsizlik talablaridan ustun qo'yadilar. Xodimlar esa ish hajmini tezroq bajarish maqsadida himoya vositalaridan foydalanishni e'tibordan chetda qoldiradilar. Shaxsiy himoya vositalari – maxsus kiyim, himoya ko'zoynagi, respirator, qo'lqop va boshqa vositalardan foydalanmaslik og'ir oqibatlarga olib kelishi mumkin.

Qurilish sohasi rivojlanayotgan davlatlarda eng xavfli tarmoqlardan biri hisoblanadi. Balandlikda ishlash, og'ir yuklarni ko'tarish, elektr jihozlaridan foydalanish va murakkab texnik jarayonlar xodimlar hayoti uchun jiddiy xavf tug'diradi. Qurilish maydonlarida xavfsizlik qoidalariga rioya qilinmasligi ko'plab baxtsiz hodisalarning kelib chiqishiga sabab bo'lmoqda. Shu bilan birga, qishloq xo'jaligida pestitsidlar va kimyoviy moddalar bilan ishlash jarayonida salomatlikka zarar yetkazuvchi omillar ham keng tarqalgan.

So'nggi yillarda xalqaro tajribada mehnat xavfsizligini ta'minlashning zamonaviy usullari keng qo'llanilmoqda. Jumladan, ISO 45001 standarti asosida mehnat xavfsizligi va salomatlikni boshqarish tizimlari joriy etilmoqda. Mazkur standart xavflarni oldindan aniqlash, baholash va ularni kamaytirishga qaratilgan tizimli yondashuvni ta'minlaydi. Shuningdek, korxonalarda muntazam auditlar o'tkazish, xavfsizlik bo'yicha ichki nazoratni kuchaytirish va xodimlarni rag'batlantirish orqali xavfsizlik madaniyatini rivojlantirish mumkin.

Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi ham mehnat xavfsizligini ta'minlashda yangi imkoniyatlarni yaratmoqda. Sensorlar, videokuzatuv tizimlari, sun'iy intellekt va avtomatlashtirilgan monitoring vositalari yordamida xavfli vaziyatlarni oldindan aniqlash mumkin. Bunday texnologiyalar ishlab chiqarish jarayonida inson omili bilan bog'liq xatolarni kamaytirib, xodimlar xavfsizligini oshirishga xizmat qiladi.

Shunday qilib, rivojlanayotgan davlatlarda mehnat xavfsizligi muammolari iqtisodiy, tashkiliy va ijtimoiy omillar bilan chambarchas bog‘liqdir. Ularni bartaraf etish uchun davlat organlari, ish beruvchilar va xodimlarning hamkorligi, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish hamda xalqaro standartlarni amaliyotga keng joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa

Rivojlanayotgan davlatlarda mehnat xavfsizligi masalalari iqtisodiy rivojlanish va aholi farovonligini ta’minlashda muhim o‘rin tutadi. Mavjud muammolarni bartaraf etish uchun mehnat muhofazasi tizimini takomillashtirish, xodimlarning xavfsizlik madaniyatini oshirish hamda xalqaro standartlarni keng joriy etish zarur. Natijada ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar soni kamayadi, xodimlar salomatligi muhofaza qilinadi va mehnat unumdorligi ortadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. International Labour Organization. Safety and Health at Work. Geneva: ILO, 2024.
2. International Labour Organization. World Employment and Social Outlook Report. Geneva: ILO, 2023.
3. Occupational Safety and Health Administration. Occupational Safety and Health Standards. Washington, 2024. ISO 45001:2018
4. Occupational Health and Safety Management Systems – Requirements with Guidance for Use. Geneva: ISO, 2018.
5. G‘aniyev T., Ergashev A. Mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi. Toshkent: O‘qituvchi, 2022.
6. O‘zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksi. Toshkent, 2023.